דאפילו בתו חובה הוא דליכא הא מצוה איכא ואיבעית אימא ר' יהודה ונהי דקאמר האב אינו חייב במזונות בתו וכל שכן לבנו הא מצוה בבנו איכא וקל וחומר לבנות והא דקתני בתו הא קא משמע לן דאפילו בתו חובה ליכא ואיבעית אימא ר' יוחנן בן ברוקא ונהי דקאמר אינו חייב במזונות בתו והוא הדין לבנו והוא הדין דאפילו מצוה נמי ליכא ואיידי דבנות לאחר מיתת אביהן חובה תנא נמי "אינו חייב". אמר רבי אילעא אמר ריש לקיש משום רבי *יהודה בר חנינא באושא התקינו שיהא אדם זן את בניו ואת בנותיו כשהן קטנים, איבעיא להו הלכתא כוותיה או אין הלכתא כוותיה? תא שמע כי הוה אתו לקמיה דרב יהודה אמר להו "יארוד "ילדה ואבני" מתא "שדיא" כי הוה אתו לקמיה דרב חסדא אמר להו כפו ליה אסיתא בצבורא וליקום ולימא "עורבא בעי בניה וההוא גברא לא בעי בניה. ועורבא בעי בניה והכתיב °לבני עורב אשר יקראו? לא קשיא הא בחורי הא באוכמי. כי הוה אתי לקמיה דרבא אמר ליה "ניחא לך דמיתזני בניך מצדקה? ולא אמרן אלא דלא אמיד אבל אמיד כפינן ליה על כרחיה *כי הא דרבא כפייה לרב נתן בר אמי ואפיק מיניה ד' מאה זוזי לצדקה. אמר רבי אילעא אמר ריש לקיש באושא התקינו הכותב כל נכסיו לבניו, הוא ואשתו נזונים מהם, מתקיף לה רבי זירא ואיתימא רבי שמואל בר נחמני גדולה מזו אמרו אלמנתו נזונת מנכסיו, הוא ואשתו מיבעיא? *דשלח רבין באיגרתיה מי שמת והניח אלמנה ובת, אלמנתו ניזונת מנכסיו, נישאת הבת אלמנתו ניזונת מנכסיו, מתה הבת אמר *(רבי) יהודה בן אחותו של רבי יוסי בר חנינא: על ידי היה מעשה ואמרו אלמנתו ניזונת מנכסיו, הוא ואשתו מיבעיא? מהו דתימא התם הוא דליכא דטרח אבל הכא נטרח לדידיה ולדידה, קא משמע לן. איבעיא להו הלכתא כוותיה או לית הלכתא כוותיה? ת"ש דרבי חנינא ור' יונתן הוו קיימי, אתא ההוא גברא גחין ונשקיה לר' יונתן אכרעיה. אמר ליה ר' חנינא מאי האי? א"ל כותב נכסיו לבניו הוא ועשיתינהו

תורה אור

תהלים קמז

דאפי' בתו. דקילא דלא עסקא בתורייתא: **ואיידי דתנא בנות כו'.** לא גרסינן "דתנא" דהא לא תני ליה במתני' אלא ה"ג ואיידי דבנות לאחר מיתת אביהן חובה כו': **באושא התקינו.** כשישבו סנהדרי גזית באושא שהיא אחת מעשר גליות שגלתה סנהדרין כדאמר בר"ה (דף לא.): **כשהן קטנים.** עד שיביאו שערות: **תא שמע.** דלית הלכתא כוותיה אלא מימר אמרינן ליה ואולי יכלכלם ויזון אבל מיכף לא כייפינן: **יארוד.** תנין מעון תנים מתרגמינן מדור יארודין (ירמיה ט) והוא אכזרי על בניו: **יארוד ילדה ואבני מתא שדיא.** התנין הוליד תולדותיו והטיל פרנסתן על בני העיר: **כפו ליה אסיתא.** כפו מכתשת על פיה ויעמוד זה על גב שוליה בגובה שישמעו קולו ויכריז על עצמו שהוא רע מן העורבים דעורבא בעי בני וההוא גברא לא בעי בני ואית דמפרשי שליח צבור יעמוד עליה ויאמר כן על אותו האיש: **לבני עורב אשר יקראו.** אלמא לא זיין להו: **אוכמי.** כשגדל משחיר והאם והאב אוהבין אותן אבל מתחילתן לבנים ושונאין אותן: **ולא אמרן.** דלא כפינן: **אלא דלא אמיד.** שאינו עשיר: **בעל כרחו.** לא יהא אלא צדקה בעלמא ואפי' אינן בניו: **כי הא דרבא כפייה.** על הצדקה: **הוא ואשתו נזונין מהן.** ואפילו כתבן מעכשיו, ולא מן הדין אלא תקנת חכמים היא: **גדולה מזו אמרו.** בגדולה מזו אמרו כגון אלמנה ובת וניסת הבת, שאף על פי שהוא מת והנכסים נשתעבדו ללוקח דרבנן כגון בעל בנכסי אשתו וקי"ל (גיטין דף מח:) אין מוציאין למזון האשה מנכסים משועבדים אפי' הכי היכא דליכא למיחש לתיקון העולם כגון כי האי לוקח שלא הוציא מעות, שוויהו רבנן כיורש ואמרי תזון האלמנה מנכסי בעלה: **כי הא דשלח רבין באיגרתיה כו' ניסת הבת.** אע"ג דאמור רבנן בעל בנכסי אשתו לוקח הוי וקיימא לן אין מוציאין למזון האשה מנכסים משועבדים הכא שוויוה רבנן כיורש משום פסידא דאלמנה והכי מפורש ביש נוחלין: **הוא ואשתו.** שהוא קיים ואלו בניו הם ולא הוציאו מעות אלא מתנה בעלמא: **מיבעיא.** ואע"ג דמתנה כמכר לענין שעבוד, התם הוא דאי לאו דעביד ליה ניחא לנפשיה לא יהיב ליה מתנה, °אבל בעל ליכא למימר הכי: **מתה הבת.** ובעלה יורשה: **אלמנתו.** של אבי הבת: **ניזונת מנכסיו.** ולא אמרינן איש נכרי הוא זה ואינו יורשו של אב אלא של אשתו וכלוקח בעלמא דמי ואין מוציאין למזון האשה מנכסים משועבדין: **התם הוא דליכא דטרח קמה.** שמת בעלה להכי עבוד רבנן תקנתא: **אבל הכא.** דקאי איהו נטרח לדידיה ולדידה קמ"ל: **הלכתא כוותיה.** הדר' אילעא קאי: **אכרעיה.** על רגלו:

ועשיתינהו

כשהם קטנים. אבל קטני קטנים לכ"ע חייב כדאמר בסוף אע"פ (לקמן דף סה: ושם): **הא** בחיורי הא באוכמי. שני מיני עורבים יש אחד לבן ואחד שחור כדמוכח בפרק אלו טריפות (חולין דף סג.) גבי סימני עופות דמרבה עורב העמקי ומפרש העמקי כמראה החמה שעמוקה מן הצל פי' לבן*: **אכפייה** רבא כו'. וא"ת היאך כפה אותו בשביל צדקה והכתיב מתן שכרה בצדה דכתיב (*למען) יברכך ואמרי' בפ' כל הבשר (חולין קי: ושם) כל מצות עשה שמתן שכרה בצדה אין בית דין של מטה מוזהרין עליה ויש לומר דאכפייה בדברים א"נ קצבו ביניהן בני העיר לתת כך וכך לחדש הלכך אכפייה כדאמרינן בפרק קמא דבבא בתרא (דף ח: ושם) דרשאין בני העיר להסיע על קיצתן ועוד דבצדקה איכא תרתי לאוי לא תאמץ ולא תקפוץ (דברים טו): **הוא** ואשתו נזונים מהם. משמע הא לאחר אין נזונין דמתנה הויא כמכר כדפי' בקונטרס דאי לא דעבד ליה ניחא לנפשיה לא הוה יהיב ליה ואין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים לפי שאין קצובין או לפי שאין כתובין כדאמר בהנזקין (גיטין דף נ:) ומיהו מהכא יש לדחות דאיכא למימר דנקט בנו משום דאיירי דנזונין אפי' ממטלטלין אבל לאחר לא היו נזונין ממטלטלין כמו שאין אלמנה נזונת ממטלטלין דיורשין אי נמי משום הוא דאי כתב לאחר לא היה ניזון הוא אבל היא לעולם אימא דנזונת ממתנה אע"ג דלא טרפא מן הלקוחות ומיהו ביש נוחלין (ב"ב דף קנג.) משמע דלא טרפא ממקבל מתנה דקאמר השתא ירושה דאורייתא אלמנתו ניזונת מנכסיו מתנת שכיב מרע דרבנן לא כל שכן משמע דממתנת בריא דאורייתא אינה ניזונת מנכסיו אע"ג דמיתזנא מן היורשין ואין לומר דממתנה דאורייתא נהי דכ"ש לא הוי ה"ה מיהא הוי דלא אלים כח מתנה מכח יורשים דעל כרחך אלים כח מקבל מתנה מכח יורשים דמסקינן בפ"ק דב"מ (דף יג. ושם) דשטר שיש בו אחריות נכסים לא יחזיר אפילו חייב מודה דחיישינן לפרעון ולקנוניא ושטר שאין בו אחריות נכסים יחזיר דלא גבי ממשעבדי ואי גבי ממתנה אמאי יחזיר אלא ודאי דלא גבי ואילו מן היורשין גבי דהא פסקינן בסוף גט פשוט (ב"ב דף קעו.) הלכתא מלוה על פה גובה מן היורשין על כן נראה דאין חילוק בין מתנה למכר לענין זה אע"ג דיש מקומות שסברא הוא לחלק בין מתנה למכר כמו בעשה שורו אפותיקי ומכרו (ב"ב דף מד:) דנראה דווקא מכרו אבל נתנו בעל חובו גובה ממנו וכן בהנזקין (גיטין ד' נ: ושם) גבי אין נפרעין מנכסים משועבדין במקום שיש נכסים בני חורין ואפי' הן זיבורית מבעיא לן במתנה היאך דווקא להא מילתא הוא דאבעיא לן אבל הכא אין לחלק והא דאמרינן בפ' מציאת האשה (לקמן דף סט.) מכרו או משכנו מוציאין לפרנסה ואין מוציאין למזונות ה"ה נתנו והא דנקט מכרו לאשמועינן דאפי' במכרו מוציאין לפרנסה [ורבי חייא דמבעיא ליה במכרו או משכנו היינו לפרנסה] אבל למזונות פשיטא ליה דאין מוציאין אפילו נתנו כדתנן בהנזקין (גיטין דף מח:) אין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדין ולפי מה שתקנו הגאונים דאשה גובה כתובתה ומזונות ממטלטלי דיתמי אע"ג דירושה הויא דאורייתא כ"ש דגביא ממטלטלי דמתנת ש"מ דרבנן דבכה"ג אמרי' ביש נוחלין (ב"ב דף קנג.) אבל מטלטלי דמתנת בריא דהויא דאורייתא לא גביא כתובתה ומזונות לא גביא אפילו ממקרקעי כי היכי דלא גביא מלקוחות כדפרשינן ולא מבעיא נתן הוא אלא אפילו נתנו יתומים אע"ג שכבר משמת נשתעבדו הנכסים: **אלמנתו** נזונת מנכסיו הוא ואשתו מבעיא. אע"ג דלא דמי דהתם אין יכולין לירש אלא מה שהוא מורים ומזון אלמנה הוא חייב מקודם מכל מקום מייתי הכי הואיל ואלמוה רבנן לשעבודא דידה שאף מן הבעל שאינו כיורש אלא כלוקח גובה אע"ג דלא היתה גובה מלוקח אחר הכי נמי אית לן לתקוני בכותב לבנו שיהא הוא ואשתו נזונין מהן:

עשיתינהו

סד א ב מיי' פי"ב מהל' אישות הל' יד סמג לאוין פא טוש"ע אה"ע סי' עא סעי' א:

[בחולין סג. איתא הכי להדיא עמקי חיוורא וכן הוא אומר ומראהו וכו' כמראה חמה וכו' ולכן ע"כ שלא היה מלה חיוורא כתוב בגרסת התוס']

[נ"ל בגלל הדבר הזה]

סה ג מיי' שם הלט"ו ופ"ז מהל' מתנות עניים הל' י סמג עשין קסב טוש"ע [שם וטוש"ע] יו"ד סי' רמח סעי' א:

סו ד ה מיי' פי"ט מהל' אישות הל' כא סמג לאוין פא טוש"ע אה"ע סי' נג סעי' ד:

תוספות רי"ד

את בנותיה בחייו: א"ר אילא [אמר ר"ל] משום ר"ח באושא התקינו שיהא אדם זן את בניו ואת בנותיו כשהן קטנים. פי' כשישבו סנהדרין באושא והיא אחת מי' גליות שגלתה סנהדרין כדאמרי' בר"ה [דף לא]: הל' כוותיה או לית הל' כוותיה פי' כלום יש לסמוך על דברי ר' אילא שכך התקינו: ת"ש דלית הל' כוותיה דכי הוה אתו לקמיה דר"י א"ל יערוד ילדה ואבני מתא שדיא להו פי' יערוד תנין כדמתרגמינן מעון תנין (יערוד) [מדור] יערודין והוא עוף אכזרי על בניו. כך זה האיש אכזרי על בניו ומשליכם על הציבור והיה אומר לו כך אולי יבוש ויכלכם ויפרנסם אבל לכוף לא הי' כופה אותו: כי אתו לקמיה דר"ח א"ל כפו לי' אסיתא בציבורא וליקום ולימא עורבא בעי בני והאי גברא לא בעי בני פי' כפו מכתשת על פיה ויעמוד עליה ויאמר אלו הדברים כדי שידעו הצבור וירחמו עליהם שהוא אינו מרחם עליהם. כי הוה אתי לקמיה דרבא א"ל ניחא לך דליתזני בניך מן הצדקה ול"א אלא דלא אמיד פי' עשיר אבל אמיד כייפי' ליה בע"כ לא יהא אלא אחר פי' לא יהא אלא צדקה ואפילו אינן בניו כי הא [דרבא] פי' כ"ש דכופין איתו לזון את בניו דרבא כפייה לר"נ ב"א ואפיקמיניה ד' מאות זוז לצדקה (הרב פי' שעשוי אינה כפי' (אלא) [של] מלקות ויסורין כשאר עשוי דעלמא אלא כפי' של דברים ע"י הכלמות ופיתוים עד שנתפתה לזון אותם). ובשילהי פירקין דלקמן אמרי' דרש עולא רבה אפתחא דב"נ אע"פ שאמרו אין אדם זן את בניו ואת בנותיו כשהן קטנים אבל זן הוא אותן כשהן קטני קטנים ועד כמה עד בן שש: א"ר אילא אר"ל באושא התקינו הכותב נכסיו לבניו הוא ואשתו נזונין מהן פי' ואפי' כתבם מעכשיו ולא מן הדין אלא תקנת חכמים הוא. הל' כוותיה או לית הל' כוותיה ת"ש דר"ח ור' יוחנן הוו קיימו אתא ההוא גברא גחין ונשקי' לר"י אברעי' א"ל ר"ח מאי האי א"ל כותב נכסיו לבניו הוה ועשיתינהו לבריה לזונם:

[נ"ל ר' יוסי וכ"ה ברי"ף וברא"ש]

שם קלט.

[נ"ל רב יהודה וכו' הרשב"ס שהוא אמורא]

גליון הש"ס

רש"י ד"ה מיבעיא וכו' אבל בעל ליכא למימר הכי. עיין ברש"י לקמן נד ע"ב ד"ה דנייחד:

* א"כ למה קתני אינו חייב אם אפילו מצוה ליכא...

*הסבר הסוגי"א: ...

* אלות הסוגי"א ...

** דא"כ שבעל הבת דינו כלוקח מ"מ האלמנה ניזונת מנכסים אלו

מבנה

ר' אילעא מביא ג' תקנות אושא ...

5 תקנות אושא ... כאן בגמ'

נושא

תקנת אושא שיהא אדם זן את בניו הקטנים ...

סיכה של מקרים של אנשים שלא רצו לזון את בניהם הקטנים

בירור אם הלכתא כוותיה

נושא

תקנת אושא דמי שכתב כל נכסיו לבניו (ואפילו מעכשיו) הוא ואשתו ניזונים מהם